

C R O N I C I

Cărți despre ținutul nostru

— Teodor Tanco : „**Virtus Romana Rediviva**“, însemnări și portrete, Bistrița, 1973 și „**Soldați fără arme**“ — roman, Editura „Dacia“, 1973 ; Ion Th. Ilea: „**Sub cerul Heniului**“ — povestiri, Editura militară, 1973.

Înfloritoarea cultură socialistă s-a dovedit a-și avea rădăcinile adânc înfipte în tradițiile progresiste ale spiritualității românești. Ținutul nostru, parte integrantă a județului Bistrița-Năsăud, cu trecutul său glorios înscris pe traiectoria luptelor pentru păstrarea ființei naționale și impunerea unei dreptăți sociale, constituie un necesar izvor de fapte patriotice, vrednice de a sta pildă generației tinere de astăzi și celor viitoare.

S-a scris însuflețit despre acest trecut, dar nu atât cât ar fi fost necesar. De-abia acum o facem. Noile condiții ale lumii socialiste au dat impuls puternic cercetărilor documentare și prețuirii tuturor formelor de cultură ce se dezvoltă impetuos. Nu poate fi în intenția noastră a le arăta pe toate. Ne oprim doar la ultimile apariții notorii, demne de a fi trecute în bibliografia generală a operelor de inspirație locală.

Lectorul universitar **Teodor Tanco**, născut și crescut pe meleagurile județului nostru, este un publicist pasionat și un scriitor cunoscut. Autor al mai multor volume, și-a demonstrat competența în documentarea precisă legată de istoria trecută și prezentă a ținutului nostru.

După publicarea jurnalului „**Un om în halat vișiniu**“ la E.P.L., 1968 și „**Cui îi bate inima**“ — povestiri, Editura Militară, 1970, Teodor Tanco ne-a dat în 1973 două cărți cu tematică locală, de genuri diferite, dar avînd o notă comună: stricta documentare.

Apariția, în vară, a cărții „**Virtus Romana Rediviva**“, editată de Comitetul de cultură și educație socialistă a județului Bistrița-Năsăud în condiții tehnice remarcabile la I.P. Maramureș Baia Mare, a prilejuit un moment semnificativ de apreciere a operei întreprinse de statul socialist în valorificarea moștenirii cultural-istorice. Acad. **Ștefan Pascu**, prefațază competent cartea, scoțându-i semnificațiile ei pe plan local și general. Autorul își împarte însemnările culturale în două mari capitole. În primul, sintetizează aspectele cele mai caracteristice ale vieții năsăudene și bistrițene din trecut. Cu un ochi atent ce filtrează faptele din perspectiva lumii noastre, Teodor Tanco precizează sensurile istorice ale denumirii de Virtus Romana Rediviva în toate compartimentele de viață, militară, administrativă, școlară și cultural-estetică. Apoi trece la evocarea elementelor componente ale culturii locale realizate prin școli „triviale“, spectacole de teatru, publicații periodice remarcabile ca „Arhiva Someșană“, inclusiv figurile de seamă în acest domeniu.

În partea a doua avem o primă serie de „portrete în cuvinte“ cuprinzând personalități proeminente pe plan cultural-istoric-social. Se remarcă aici calitățile autorului de evocator priceput în creionarea succintă a celor mai valoroase, și mai puțin cunoscute trăsături, personale ale unor înaintași iluștri ca Iacob și Andrei Mureșanu, Vasile Nașcu, Artemiu Publiu Alexi, Grigore Silași, Ion Pop-Reteganul, George Coșbuc, Liviu Rebreanu, Virgil Șotropa, Iulian Marțian, Nicolae Drăganu, Vasile Bichigean etc.

Valoarea cărții se impune prin sinteza datelor furnizate și prin conciziunea stilului; acad. Ștefan Pascu spunea în prefață că „este scrisă cu competența omului de cultură și cu căldura omului de inimă“.

În toamna lui 1973, a apărut în editura „Dacia“, **Soldați fără arme**, un roman al Năsăudului. Scris cu totul diferit față de celălalt, volumul actual se impune prin alte caracteristici. În primul rând are o valoare documentară deosebită prin momentele semnificative la care se referă, anume perioada revoluționară 1848-1849, pe teritoriul fostei granițe năsăudene și imediat următoare, cea din 1851, data desființării regimentului de graniță. Acțiunea o constituie însă etapa luptelor duse de foștii grăniceri în deceniile 6-8 ale sec. XIX-lea, pentru păstrarea și valorificarea social-culturală-națională a averilor obștești. În aceste frământări se relevă unele figuri memorabile ca locotenentul Petru Tanco și Vasile Nașcu. Fiul povestirii cuprinde și ascensiunea spre culmile științei ale tânărului Paul Tanco, exemplu viu de muncă și perseverență.

Se rețin pagini de vibrație autentică în povestirea vieții de sacrificiu a Locotenentului în slujba salvării și apărării do-

cumentelor arhivistice de atestare a drepturilor grănicerești și a dragostei mai mult decît paterne, arătate creșterii în spiritul credinței, în biruința neamului a celor doi nepoți orfani, Paul și Todor. Sintem introduși, cu sporit interes, și în atmosfera vieții studențești de la Viena epocii eminesciene, unde junimea patriotică se agita în focul luptelor de organizare politică și culturală. Povestirea are suficiente momente de agreabilă lectură.

Cartea nu e propriu-zis un roman în sensul adecvat al cuvîntului. E mai degrabă o relatare istorică cu documentație exactă, în care elementul de ficțiune vine să dea contur unui material de viață, creîndu-ne senzația trăirii adevărate. Evenimentele arătate în cele trei capitole ale prologului au darul să trezească fiorul tragismului sacrificiului uman în înțeleștarea furtunoasă din anii revoluționari, în lupta pentru păstrarea libertății sociale și a demnității naționale.

Filonul acesta robust de încredere în valorile perene ale cinstei și dreptății ne urmărește mereu în derularea faptelor narate, care cuprind elemente veridice de viață și constituie un tablou viu al vremurilor și oamenilor de atunci.

Povestirea se face într-un limbaj artistic plin de savaoare prin folosirea echilibrată a formelor de vorbire locală. Dincolo de unele pagini de o mai pronunțată romanțare, cartea reușește totuși să ne emoționeze prin capacitatea autorului de a transmite mesajul ei călăuzitor în ce privește ideea permanenței sufletului românesc și a luptei tenace pentru un ideal de unitate și de împliniri sociale ce trăiau viu în inimile tuturor transilvănenilor. Inlocuirea armelor de foc ale soldaților grăniceri cu armele științei și ale culturii puse în slujba neamului — prinsă atît de pregnant în titlu — iată concluzia finală care ne rămîne în conștiințe după lectura cărții.

Vorbînd de trecut prin tot ceea ce povestește, autorul scrie o operă actuală cu mari valențe educative în special pentru tineretul nostru de astăzi.

Poetul conjudețean **Ion Th. Ilea**, autorul mai multor volume de poezii cu un substrat liric social, protestatar în trecut pe linia celor mai avansate accente de revoltă, publică în 1973 prima sa carte de proză la Editura Militară, cea cu titlul sugestiv de „**Sub cerul Heniului**“ — povestiri.

Un debut tardiv, la vîrsta înțelepciunii evidente, cartea aceasta se vrea o evocare pasionantă, inspirată tot din trecutul atît de zbuciumat al populației române de pe aceste ținuturi transilvănene. Și într-adevăr, autorul izbutește să ne convingă de sinceritatea încărcăturii emotive cu care a înzes-

trat cele două povestiri ale volumului, inegale ca întindere, dar unitare în substanța tematică de identitate istorică în două etape diferite.

Prima povestire, ce dă titlul volumului, este o expunere scurtă, în forma rememorării, a unor atrocități hitleriste în toamna lui 1944. Acolo, sub cerul Heniului, pe drumurile Birgăului, în ultimele ceasuri ale domniei întunericului fascist, au fost uciși bestial șapte oameni nevinovați. Unul, printr-o minune, a supraviețuit. Și el povestește. Autorul retrăiește faptele și le ilustrează în mod liric. Se văd bine semnele poetului, dar mai puțin ale prozatorului.

Cea de a doua povestire „Stegarul împărătesei“ e mai lungă și e așezată în afunduri de vreme pe coordonatele mijlocului veacului al XVIII-lea, în timpul Mariei Tereza. Intilnim și aici aceeași atmosferă de dîrzenie românească, dar totul pare încununat de o aură legendară. Acțiunea se concentrează în jurul celor mai grave probleme de viață ale proaspeților grăniceri. Promisiunile habsburgilor, că grănicerii vor fi oameni liberi, se arătau zadarnice. Oamenii murmurau. Bătrînul Tănase Tudoran devine un exponent ascultat al exploziilor. Perspectivele sînt însă încețoșate de iluzia că vina o poartă cei ce sfătuiesc rău pe împărați; e de-ajuns să fie vajnici apărători ai frontierelor putrede dinspre răsărit ca ei să scape de toate șicanele administrative. Iar cînd se dovedește contrariul, izbucnesc revoltele. În fruntea celor răzvrățiți, deveniți adevărați haiduci, stă vestitul Ștefan Cute Nimigeanu, luptător respectat și temut. Autoritatea lui a trecut în legendă. Tocmai pe această canava și-a țesut autorul fabulația. De aici valoarea, dar și limitele povestirii. Maria Tereza și-a dat seama ce reprezintă Ștefan Cute Nimigeanu pentru populația românească aflată atît de departe de Viena și caută, spre uimirea camarilei, să-i cucerească prin atenții, uneori deplasate, supunerea, făcîndu-l stegar. Dar calculele ei dau greș. Răzvrățiții trec la acțiune, pun mîna pe moara de la Nușfalău și prăgătesc răzmerița de pe platoul Mocirlei de la marginea Salvei, unde veteranul Tănase Tudoran va intra în memoria acestui pămînt.

Ideea că numai prin luptă continuă se poate cîștiga și apăra libertatea este axa călăuzitoare a tuturor momentelor ce unesc povestirea în desfășurarea ei.

Pecetea personalității poetice a autorului se întrevede în ambele povestiri. Lirismul expunerii, aureola de legendă învăluită în tainele munților apărători ai omului liber, dau cărții o marcă de distinctă poezie și mai puțin de proză obiectivă.

OCTAVIAN RULEANU